

Film Lore Thema: Broers en zussen

Maart 2015. Saskia Peters.

Voordat we naar de film gaan kijken wil ik u kort vertellen wat de ontwikkelingspsychologie en de psychoanalyse ons leert over broers en zussen ofwel sibling- zaken

Ik moest bij de voorbereiding van dit verhaal meteen denken aan een cliëntje van mij, een meisje van 10 jaar, een slim kind. Ze had een rem gezet op alle gevoelens van agressie en rivaliteit en mocht van zichzelf niet meer leren en zette haar ontwikkeling stil. Ze had een verstandelijk gehandicapt oudere zus en door zelf onder te presteren leek het intelligentieverschil tussen haar en haar S minder groot en hoefde ze zich daar niet schuldig over te voelen. Ze had wel elke dag zware hoofdpijn door het onderdrukken van alle rivaliteit en agressie. Na ruim 2 jaar analyse kwam ze los, kon ze weer gebruik maken van haar denkvermogens, kreeg ze weer plezier in het leren, kon ze beter voor zichzelf opkomen en zich verder ontwikkelen. Zo kan het gaan tussen zusjes en ook broertjes of siblings.

Ik vind het woord sibling mooier dan wat we er in het Nederlands van hebben gemaakt “brusjes”. Het woord Sibling nml is afgeleid van het Angelsaksische woord sibb en dat betekent: “verwant”, de nakomeling van dezelfde ouder. Als adjectief betekent het “intiem” “aangenaam” “gelijkgestemd”. Dit geeft meteen de ingewikkeldheid aan van de siblingrelatie want je bent wel verwant en er is intimiteit, maar is de relatie nu alleen maar aangenaam, gelijkgestemd???

Siblingrelaties zijn relaties die we niet zelf gekozen hebben; het zijn vaak de langste relaties die we in ons leven hebben en de meest intieme en conflictueuze die we ervaren. In literatuur, sprookjes, mythes en de bijbel is het siblingthema prominent aanwezig: denk maar aan: Kain en Abel (waarbij het dan vooral gaat om jijd en rivaliteit), Hans en Grietje. (daar kom ik verder in mijn verhaal nog op terug)

In eerste instantie is een siblingrelatie een negatieve relatie. Je moet de aandacht van je ouders, mn je M delen met een ander. (Ik gebruik het woord M maar kan net zo goed een P zijn). Je wordt bij de geboorte van een nieuwe baby, van je troon gestoten en dat geeft woede naar de trouweloze M.

De geboorte van een sibling heeft een diepe en langdurige impact op het kind: in eerste instantie kun je slaapproblemen, eetproblemen zien, kinderen die weer in hun broek gaan plassen, angstiger worden, lastiger worden. De relatie tussen M en kind verandert en er zijn meer confrontaties vooral in de eerste maanden na de geboorte van de nieuwe baby. Veel is afhankelijk van de kwaliteit van de M-kind relatie voor de geboorte van de nieuwe baby. Wanneer de hechtingsrelatie tussen M en kind veilig is zal de relatie met M zich beter herstellen, ook al wordt het nooit meer als voorheen. Wanneer er sprake is van een veilige gehechtheidsrelatie zal er een meer positieve siblingrelatie ontstaan. Ook helpt het als het kind de gelegenheid krijgt zich meer op P te richten.

Ik noem u een aantal kenmerken van de siblingrelatie:

-Intimiteit: ze kennen elkaar goed, ze weten wat de ander troost/plezier geeft maar ook verbazend goed wat hen irriteert! Dat laatste zullen ze ook ruim inzetten.

-Het is zoals gezegd een relatie vol conflict: Er is veel nijd en rivaliteit : strijd om ouderlijke liefde, goedkeuring. Je krijgt vragen aan de ouders als: als je nu echt moest kiezen wie van ons vind je nou het allerliefste?? Vaak is de agressie naar de sib openlijk: : wanneer neemt de kraamzuster /oievaar de baby weer mee? Maar er is ook angst voor verlies van de liefde van de moeder dus vaak is de agressie naar de baby meer subtiel. Bij observatie zie je dat bijv een kind zijn pasgeboren zusje of broertje net te hardhandig omhelst of net even een vingertje in het oogje kan steken . Vaak zie je dat het oudere kind als een moedertje gaat zorgen voor de baby. Dit is enerzijds een identificatie met de M maar kan ook een overdekking door het tegendeel zijn: erg gaan zorgen ipv agressief zijn en dan zie je vaak dat het jongere kind compleet onder controle van de oudere moet blijven en zich niet als apart individu mag ontwikkelen. De kracht van de liefde voor de M bindt de agressie en geeft ruimte voor de capaciteit tot ambivalentie.(ik kan jou en lief en stom vinden) .

Ander belangrijk kenmerk is dat: Siblingrelaties een belangrijke invloed hebben op de sociale ontwikkeling : Er is vaak sprake van gemeenschappelijk fantaseren/ spelen en van kameraadschap. In het contact met je siblings leer je: herkennen en erkennen van gevoelens van de ander, empathie ontwikkelen en ook het ontwikkelen van mentaliseren (het kunnen lezen van de ander en van jezelf, weten wat de intenties van de ander en van jezelf zijn en waarom jij of de ander zich zo gedraagt) . Dat er sprake is van rivaliteit is niet alleen negatief: Door imitatie en door rivaliteit is er een zich verder ontwikkelen: wat mijn zus of broer heeft... dat wil ik ook!

-De sibling relatie gaat niet alleen om de relatie met levende sibs maar ook om de relatie met een eventueel gestorven broertje of zusje .Dat zie je o.a. bij de grondlegger van de psychoanalyse:

Sigmund Freud was de oudste van 5 zussen en 1 broer. Er was nog een broertje Julius boven hem die gestorven is een jaar voor de geboorte van Sigmund op een leeftijd van 8 maanden. Dit gegeven heeft een grote impact gehad op het gezin en op Freud. Freud was een vervangkind en hij had een bijzondere positie in het gezin maar er stond veel druk op hem om bijzonder te zijn. Bij Freud zien we al het siblingthema en de complexiteit daarvan: o.a. doodswensen naar de nieuwe baby, rivaliteit, thema vervangbaby.

De Siblingrelatie krijgt een andere kleur in bedreigende omstandigheden. bij afwezigheid van ouders. Dochter Anna Freud, de jongste van de 5 kinderen van Sigmund en Martha deed een longitudinale studie naar aard van siblingrelaties . Tijdens het bombardement van Londen in de WOII werden de Hampstead War Nursery opgericht om kinderen op te vangen die (soms tijdelijk) wees geworden waren omdat hun ouders dood , ziek waren of hun dienstplicht moesten vervullen. Haar viel toen op dat de siblings geen andere wens hadden dan samen te zijn en van streek raakten als ze gescheiden werden van elkaar. De siblings waren erg sensitief naar elkaars behoeftes, leenden hun bezittingen aan elkaar uit, gaven elkaar hun eten. Ze waren bezorgd om elkaars veiligheid. De siblings waren emotioneel afhankelijk van elkaar in afwezigheid van de ouderfiguur. Er was dan geen sprake van jaloezie, rivaliteit en competitie.

Het feit dat we onvermijdelijk gebonden zijn aan onze sibs en de behoefte en noodzaak om een apart individu te zijn en is de kern van de spanning tussen siblings.

Dit zie je mooi uitgedrukt in het sprookje van Hans en Grietje:

Hans en Grietje zijn verlaten door hun ouders en moeten zich zien te redden tegenover de macht van de heks. De implicatie van het sprookje is dat de kinderen het op zichzelf niet overleefd zouden hebben en dat het samen-zijn bescherming geeft. Op het einde van het verhaal als de kinderen weer op weg naar huis gaan, is er in het verhaal een belangrijke gebeurtenis die vaak vergeten wordt. De kinderen moeten om naar huis te gaan een rivier oversteken. Er ligt geen brug, er is geen bootje maar gelukkig is daar een eend. Ze kunnen slechts een voor een op de eend naar de overkant omdat het anders te zwaar voor de eend zou zijn. Bettelheim (in zijn boek over de psychoanalyse van sprookjes) zegt dat Hans en Grietje een van de vele sprookjes is waar siblings samenwerken om zichzelf en elkaar te redden en daarin slagen dankzij hun gecombineerde inspanning, Maar ze moeten ook hun weg naar huis zoeken, over het water, separaat, als een belangrijke herinnering aan het gegeven dat in realiteit elk kind zijn eigen weg in het leven moet gaan, los van de ander, gesepareerd!

Nu naar de film

Lore, uit 2012, is de derde grote film van Cate Shortland, een Australische regisseuse. Deze film is gebaseerd op 1 van de 3 verhalen uit het boek over WO II The Dark room van Rachel Seiffert ..

Opmerkelijk is dat Cate Shortland (geb. in 1968) de film in het Duits wilde maken terwijl ze zelf geen Duits spreekt. Ze is echter getrouwd met een Joods Duitse man, ook filmmaker, Tony Kravitz, waarvan de familie voor het opkomend naziregime gevlucht is in de dertiger jaren. De foto's in de Portefeuille van Thomas in de film, zijn oa. foto's van omgekomen familieleden van haar echtgenoot. Shortland is zelf bekeerd tot het jodendom .

De film gaat om een sterk geparentificeerd 14 jarig meisje Lore, oudste van 4 kinderen (jongere S en 3 broertjes waaronder een baby). Prachtige rol van de Saskia Rosendahl, De kinderen worden bij het uiteenvallen van het Duitse Rijk verlaten door hun ouders die nazi's zijn en gevangen genomen worden. Zij moeten vanuit het Zwarte Woud naar hun Grootmoeder in Hamburg.. Het afscheid van de ouders is aangrijpend. De kinderen krijgen geen uitleg, op hun vragen geen antwoorden.. M is totaal ontredderd en afwezig, gedissocieerd zou je kunnen zeggen. Het enige wat M zegt als ze weggaat ..” Vergeet niet wie je bent! “

Er wordt bijna consequent gefilmd vanuit het standpunt van het pubermeisje Lore. In de schokkerige en gefragmenteerde cameravoering komt m.i de schokkende, kapotgemaakte, onbegrijpelijke, gefragmenteerde wereld en de verwarring, afschuw en ontreddering daarover bij de kinderen tot uitdrukking. In het huilen van de baby, wat je

steeds op de achtergrond hoort, is de ontredning en de hulpeloosheid hoorbaar. Aangrijpend is het beeld van de baby die zijn armpjes boven de kinderwagen hulpeloos uitstrekt.

Het gaat om een heftige film. Er zijn nogal veel thema's in deze film wat ik ook de kritiek op deze film vind. Het gaat om het thema goed en fout. Het gaat om de intergenerationele overdracht van schuld en hoe de kinderen moeten omgaan met de gedachtewereld en de "foute" daden van hun ouders. Ook is er het thema van de ontluikende seksualiteit. De separatie van haar ouders en alles waar zij voor stonden is een zware opgave voor Lore en voor de andere kinderen. Lore zegt in de film: dat ze alle leugens die in haar hoofd zitten niet meer uit haar hoofd krijgt.

Zoals in het sprookje van Hans en Grietje en wat Anna Freud geobserveerd heeft: in deze moeilijke ouderloze situatie zie je weinig rivaliteit. Je ziet dat de kinderen op elkaar en op de joodse jongen Thomas, die "de vijand" vertegenwoordigde in de ogen van de ouders, zijn aangewezen om te overleven. Er zijn wel heftige uitvallen van de kinderen naar elkaar maar m.i gaat het hierbij niet zozeer om rivaliteit maar om uitdrukking van ontredning en hopeloosheid. Ik ben benieuwd hoe u dat ziet.

Als laatste wil ik u een vraag meegeven.: Hoe zit het met de losmaking (de separatie) van de kinderen van hun ouders en van elkaar?